

UKF

Medlemsinformation 2 - nyhetsbrev aug 2007

Årgång 21

Arkeologidagen - sönd. 26 augusti kl 13
Almarestäket år 2007 — ett tema för UKF:s publika verksamhet
Landets största medeltida borgruin

Fest i byn - föreningslivet presenterar sig lörd 8 sept.
UKF och Bro & Lossa hembygd förenings presenterar Brogårdsarkivet

En isländsk saga - geografisk beskrivning av Sverige
Olav Haraldsons seglats i Mälaren åren 1007-8
Ortnamn i Upplands-Bro för första gången. Föredrag av Börje Sandén på Klint.

Invigning av Kulturmånaden - Kungsängens torg - lörd 29 sept.
Bro d'River Boys - Brogårdsarkivet i nya kommunhuset.

Stockholms Blodbad - Almarestäkets roll i rikshistorien
Föredrag av Lars Ericson Wolke, sönd 7 okt kl 14 på Almarestäket
Rikshistoria och lokalhistoria vävs samman. Förhandsbokning. Kaffe ingår i priset.

Sunnerdahls skola i Säbyholm.
Gudrun och Börje Sandén erinrar sig 50-60-talen tillsammans
med tidigare elever i hembygdsgården Klint 16 sept kl 19

Linnés anknytning till Kungsängen. - Gudrun Sandén
Linné och människans ursprung - Börje Sandén. Stockholms – Näs

Brogårdsarkivet - bygdens historia 1571- 1936.
Hembygd forskarna visar arkivet och berättar om arbetet

Bro d'River Boys and Girls på Klint, Ulvsättra och Gustav Adolfskyrkan

Föreningen för
Upplands-Bro
Kulturhistoriska
Forskningsinstitut

Ordförande: Curt Dahlgren. Markviksvägen 19. 165 59 Hässelby, 0708-44 22 48
Skr: Börje Sandén, Målarvägen 19, 197 30 Bro. 08-582 405 15 **E-post:** ukf@ukforsk.se
Upplysn. Börje Sandén, 08-582 405 15. Telesvar 582 413 55. **Webbplats:** www.ukforsk.se
Ulla Zetterberg, v.ordf, 582 423 86. e-post ullazetterberg@home.se **pg: 27 58 94-4**

Kulturarrangemang 2007 UKF och andra kulturorganisationer

UKF tar vanligen upp en deltagaravgift på 20-50:- vid publika aktiviteter beroende på våra omkostnader. Tillsammans med den årliga medlemsavgiften är denna deltagaravgift en viktig inkomstkälla för UKF. Alla arrangemang är öppna för allmänheten. Tag gärna med vänner och bekanta.

Ibland kan det krävas förhandsanmälan. Kontrollera tid och plats på kommunens annonsida Det händer i Upplands-Bro i lokaltidningen Mitt i Upplands-Bro, i vilken också våra publika arrangemang brukar finnas med under rubriken På gång. Ibland publiceras våra aktiviteter även under KULTUR och NÖJE.

Se också vår hemsida www.ukforsk.se eller ring UKF:s telefonsvarare 08-582 413 55 för ev. ändringar

Sönd 26 aug kl 13 - Samlung vid landsvägsbron

Arkeologidagen 2007

Almarestäket S:t Eriks . S:t Eriks slott

Redogörelse för kartering av borgruinen, videofilmning av underjordiskt valv, marinarknologiska undersökningar och datering av upptagna stockar i sundet. Vi berättar historien om hur rivningen av borgruinen verkställdes efter beslut av ett riksmöte hösten 1517 - för 490 år sedan - den äldsta i skrift helt bevarade riksdagshandlingen. Rivningen blev den formella anledningen till Stockholms blodbad 1520.

Vi diskuterar också den kontroversiella frågan om vilket Stocksund som avses i Olav den Heliges saga från 1200-talet. Var det Norrström eller Stäksund det berättas om i sagan om Olavs seglats i Mälaren år 1007?

Utgrävningarna vid Helgandsholmen visar att det inte kunde var Norrström. Stäketholmen ligger i den vikingatida farleden till och från Fornsigstuna, Uppsala och Sigtuna, en plats med ett brett perspektiv på historien under 1000 år. Se hemsidan.

<http://www.ukforsk.se> **Läs mer om föredrag 7 okt**

Lörd 8 september Bro Centrum

Fest i byn

Föreningslivets årliga mötesplats i Bro Centrum

UKF och Bro & Lossa hembygdsförening visar och berättar om sin verksamhet. Brogårdsarkivet.

Bro d'River Boys sjunger bland marknadsstånd och i affärslokaler mellan scenframträdandena.

Se särskild annons i Bro-Bålsta-Bladet.

Arr. Kultur & Fritid och föreningslivet

Tisd 18 september. Kl 19. Hembygdsgården Klint

Geografisk beskrivning av Upplands-Bro för 1000 år sedan

Föredrag av Börje Sandén om Olav Haraldsons seglats i Mälaren åren 1007-8.

Arr. Bro - Lossa hembygdsförening

Lörd. 29 sept. Kungsängens torg

Invigning av Kultur månaden Oktober

Arr. Kultur & Fritid och Föreningslivet

Oktober v. 40—41 Bro bibliotek

Utställning av historiska handlingar ur Brogårdsarkivet

Sönd 7 oktober Almarestäkets herrgård kl 14.00.

Stockholms Blodbad och Almarestäket

Föredrag av **Lars Ericson Wolke**, professor vid Försvarshögskolan. Ärkebiskopsborgens innehavare och riksdagsbeslutet att riva den spelar en stor roll i historien kring Stockholms Blodbad. En lokalt uppmärksam plats och händelse kommer att belysas ur ett rikshistoriskt perspektiv. Kaffe serveras i den del av byggnaden som uppfördes av tegel från den rivna ärkebiskopsborgen. Tag tillfället i akt att bli bekant med en historisk miljö.

Förhandsbokning tel 582 40 515, telesvar 582 413 55 el. insättning av 100:- på pg 27 58 94-4

Kaffe med kanelbulle ingår i priset.

Vi kan ta 35 åhörare. **Först till kvarn**

Tisd 16 okt Hembygdsgården Klint kl 19.

Sunnerdals skola i Säbyholm

Gudrun och Börje Sandén erinrar sig 50-60-talen tillsammans med tidigare elever

Arr. Bro & Lossa hembygdsföreningen

Sönd. 21 okt, Hembygdsgården Klint i Bro kl 14

Bros historia i gamla dokument och kartor

Du får beskåda de historiska handlingarna och höra hembygdsforskarna berätta om innehållet i Brogårdsarkivet.

Arr. Bro & Lossa hembygdsförening och UKF

Tisd 30 okt Stockholms-Näs hembygdsgård kl 19

Linné-minnen i Kungsängen

Linné och människans ursprung

Gudrun och Börje Sandéns bidrag till Linnéjubileet.

Läs mer på hemsidan www.ukforsk.se

Arr. Stockholms-Näs hembygdsförening och UKF

Sönd 2 dec Ulvträ bygdegård Kallhäll kl 14-16

Bro d'River Boys and Girls underhåller

Arr. Bygdgården Ulvsätra

Onsd 12 dec Hembygdsgården Klint kl 19

Julmusik med Bro d'River Boys and Girls

Arr. Bro & Lossa hembygdsförening

Sönd 16 dec. Gustav Adolfs kyrkan på Östermalm

Adventsvesper med

Livgardets Officerares Veteranförening

Donationen av Brogårdsarkivet ger bygden tillgång till sin äldre historia

*Bro och Låssa hembygdsvörening
förvaltar ett stort kulturarv*

*Sveriges Hembygdsförbund hjälper den
lokalhistoriska forskningen*

Det var en betydelsefull händelse i hembygdsforskningens verksamhet när det stora gårdsarkivet på Brogård överlämnades till Bro och Lossa hembygdsvörening den 8 mars 2007. Vi har sedan många år vetat att mycket av socknarna Bro och Låssas historia finns i arkivet. Historiska handlingar – de tre äldsta från 1570-talet - visar hur herrgården successivt införlivat nästan två hela socknar i sitt godscomplex samt delar av Stockholms-Näs och Västra Ryds socknar.

Vi får veta hur kvarnar, sågar och till och med ett helt järnbruk tillkommit. Här finns uppgifter om järnvägens tillkomst, handlingar om ångbåtsbolaget som trafikerade Bro, varför västra stambanan inte byggdes norr om Mälaren, vägunderhållet, byggandet av ny väg mellan Bro och Låssa, uppodlingen av Bro häradssallmanning, Tibble gästgiveri och postgård, mejeriet och tegelbruket och mycket annat. Vi får veta hur det gick till när kronoby Husby blev privatägd och herrgården Brogård skapades av konungens troman Anders Sigfridsson. Adlad av Gustav Vasa tog han ett "rålamb" i sin vapensköld. I flera generationer - ca 120 år - residerade sedan släkten Rålamb på Brogård för att därefter återfinnas på andra gårdar i kommunen.

Gårdsarkivet omfattar ca 25 hyllmeter böcker och dessutom ett stort antal kartor och inte minst 2,5 hyllmeter med "gamla papper". Det är det senare materialet som vi är särskilt intresserade av och som medlemmar i hembygdsvöreningen, tillika medlemmar i UKF, började mer systematiskt gå igenom 1990. Dokumenten tolkades delvis och registrerades i UKF:s databas som kom att omfatta närmare 500 handlingar inlagda i kronologisk ordning innan arbetet avstannade kring 1996.

Vi förmodar att det är en unik form av donation som nu övergått i bygdens ägo. Carl Reuterskiöld, den siste privata ägarens önskan är att bygdens historia på detta sätt skall vara tillgänglig för dess invånare. Alternativet var att Riksarkivet skulle ta över samlingen, men man sa från det hållet redan när tjänstemän besiktigade arkivet, att det skulle dröja mycket länge innan man hade resurser att ta hand om det och ordna det så att det skulle bli tillgängligt för forskningen. Den lösningen skulle dessutom knappast göra det möjligt för lokala forskare – utan betald arbetstid – att hämta ut den värdefulla kunskapen och publicera den lokalt. UKF torde ha tekniska möjligheter och erfarenhet av databashantering för att kunna ta sig an den uppgiften, hembygdsvöreningen har dessutom ekonomiska resurser att tillgå.

Hembygdsförbundet har engagerat sig i det statliga EU-stödda kulturhistoriska projektet som finansieras med s.k. Access-pengar. Staten har satsat på kulturen de senaste två åren genom att erbjuda museer och institutioner möjlighet att anställa personal för att förbättra tillgängligheten till vårt kulturarv. Hittills har 64 personer med accessbidrag anställts av Hembygdsförbundet. Under perioden januari – maj i år har en antikvarie arbetat med klassificering och uppmärkning av arkivet. Hjälpen har givits från medlemmarna i såväl hembygdsvöreningen som UKF.

Sedan början av sommaren arbetar vår egen arbetsgrupp intensivt med bearbetning av de 2,5 hyllmeter som utgörs av de gamla historiska handlingarna. När detta skrivs har innehållet i ca 220 dokument återgetts med modern svenska. För närvarande finns 186 av dem att läsa på UKF:s hemsida. Hälften av dem finns också tryckta i 40-sidiga häften i A4-format. Vid sidan av den moderna texten ligger i våra pärmar också en bokstavstrogen tolkning och i de flesta fall också en kopia av handskriften.

Delar av Brogårdsarkivet finns tillgängliga på hemsidan

På hemsidan finns två register. Det ena återger alla dokument som bearbetats av arbetsgruppen. Det andra har som utgångspunkt den sortering som arkivarien gjort och lagt i 30 kartonger med de olika handlingarna i egna konvolut. Det senare registret utökas med länkar till UKF:s register alltefter som vi tar oss igenom materialet.

Vi kommer inte att bearbeta alla handlingar. I många lådor är innehållet nämligen av privat karaktär eller behandlar egendomar utanför Upplands-Bro. På hemsidan finns

- 1) Läns museets inventering år 2001 inför frågan om byggnadsminnesförklaring av Brogård och
- 2) den arkeologiska undersökning som gjordes 2004.

Brogårdsarkivet har en stor mängd inbundet material från mitten av 1800-talet

Resten av arkivet består av inbundna räkenskapsböcker av olika slag, en imponerande samling, av vilken en del finns i glasskåp på Bro Hof Slott. Hit räknas också alla årgångar av lantarbetarnas avlöning, där vi kan se dels staten, dvs produkter in natura, och dels kontantlönen. Dessutom finns ett stort antal kartor och i vissa fall också kompletterande beskrivningar.

Brogårdsarkivet och artiklar om Brogård/Bro Hof på <http://www.ukforsk.se/brogard/brogard.htm>

Vattenkraft som miljövänlig energikälla

UKF:s projekt och exkursion till dammanläggningar och kvarnar från äldre tider

Det var som ett apropå till diskussionen om miljövänlig energiutvinning som vi ville titta lite närmare på hur man före ångans och elektricitetens tidevarv bar sig åt för att få kraft att driva kvarnar, sågar och inte minst det järnbruk som fanns vid Lejondal på 1700-talet. Vi föreställer oss kanske lite till mans att det måste finnas ett påtagligt vattenfall för man skall få ut kraft ur vattnet, att det är det *strömmande* vattnet som driver kvarnhjulet och att nivåskillnaden mellan hjulet och vattenmagasinet är av betydelse. Detta gällde förvisso medeltidens så kallade skvaltkvarnar där kvarnhjulet fungerade ungefär som en turbin, ju högre fart på vattnet desto större kraft utvanns. Men dessa kvarnar var ineffektiva och fordrade mycket vatten.

Aspviks kvarn har varit känd sedan medeltiden

Det var troligen en sådan skvaltkvarn som kung Birger Magnusson lät bygga vid Aspvik mellan Bro och Kungsängen i början av 1300-talet innan han blev tillfångatagen av sina bröder Erik och Valdemar i Håtunaleken 1306. De medeltida annalerna berättar vidare att bröderna överlämnade kvarnen till nunnorna vid Skokloster 1307. Den bör ha legat i bäcken som avvattnar den ca 20 m högt belägna Qvarnsjön, i vilken nivån i modern tid har sänkts 1- 1,5 m och nu går under namnet Lillsjön.

Det var naturligtvis inte Birger som upptäckte det fina kvarnläget. Det var i sin roll som kung som han kunde lägga beslag på platsen. Ytterligare ett tecken på att kvarnen har hög status förstår man när vi läser Johan III:s brev till Anders Sigfridsson Rålamb på Brogård, i vilket kungen skänker Aspvik till denne och hans arvingar som evigt frälse med viss skattskyldighet till kronan för de inkomster han får från kvarnen.

Aspvik är enda stället i kommunen där vi har en kort bäck med stor nivåskillnad. Här har vattenkraften utnyttjats ända fram på 1970-talet då kvarnbyggnaden brann ner. Sedan 1950-talet hade vattenkraften utnyttjats av en snickeriverkstad

Kvarnar med överfallshjul

När man började använda kvarnar med överfallshjul kunde även små nivåskillnader utnyttjas. Denna konstruktion utnyttjar vattnets tyngd. Från vattenmagasinet leder en svagt sluttande träränna fram till övre delen av kvarnhjulet, som är försett med så många "vattenbehållare" som kan få rum längs hjulets periferi. Ju större nivåskillnad desto mer vatten rymms i hjulets behållare. Gamla uppgifter om Aspvikshjulets

diameter tolkas som några meter mindre än Lillsjöns höjd över Mälaren. Det kan alltså ha rört sig om ca 15 m. Att hjulet och inte minst vattenrännan var imponerande framgår av Jonas Love Almquists beskrivning av kvarnen i romanen Herrarne på Ekolsund, hans sista roman från 1847:

Citat:

Man kom efter en stund till Aspviks mjölkvarn, och saknade inte känslor för det storartade, att här finna sjelfva den gigantiska vatturänna, som driver stora hjulet, gå rakt öfver landsvägen, så att man åker icke mindre än under rännan, Man får ett begär att huka ned hufvudet, hvilket likväl alls icke behöfves. Men sedan man kommit igenom, ser man alltid på hvarann ifall man åker två i bredd; och det slår sällan felt, att ett litet småleende beledsagar blicken, liksom med antydan, att någonting farligt nyss blifvit öfverståndet. (Romanen finns på biblioteken i Bro och Kungsängen)

Principen bakom överfallshjul

Det märkliga med överfallshjul är att de kan drivas med små vattenmängder. Jag fick detta klar för mig för ett par år sedan vid besök i Pershyttan i Nora, där man rekonstruerat ett vattenhjul med 11,2 m diameter. Vid en demonstration öppnades dammluckan så att ett vattenflöde på högst ett par cm rann fram i rännan. Efter ett tag började hjulet sakta röra sig och var snart upp i normal arbetstakt. När sedan vattnet kopplades bort fortsatte hjulet att gå i några minuter. Hjulet i Nora driver en 200 m lång stånggång.

När man kring 1835 byggde kvarn, 3 våningar hög och med 5 par stenar och tröskverk i Härnevi, vid bäcksammanflödet ca 250 m söder om Bro station hänvisas i Brogårdsarkivets handlingar till den nya tekniken som skulle göra det möjligt att anlägga en kvarn här nästan mitt på slätten. Dammens och kvarnens läge finns på en karta på hemsidan där också en rapport finns om såg- och mjölkvarnarna vid Norrboda utanför Bro strax norr om E18.

Avgörande för kvarnar med överfallshjul är således främst vattenmagasinets volym. I Upplands-Bro fanns det bara en kvarn som året runt hade tillgång till vatten får vi veta gång på gång i de syneförrättningar som görs när någon markägare ville anlägga kvarn. Det är Tranbygges kvarn vid Lejondalsjöns utlopp. Där fanns också både såg- och mjölkvarnar.

Nya metoder

Såväl vid Tranbygge som Aspvik har ägarna varit öppna för nymodigheter. På den förra platsen kom vår bygd för första gången i kontakt med elektriciteten när en generator kunde lagra ström i stora ackumulatorer som sedan drev kvarn och såg.

Aspviks kvarn var den enda som i början av 1900-talet skaffade en modern turbin. Det betydde att vattnet måste föras i en kulvert ner till turbinen. Såväl kulvert som turbin finns ännu kvar i marken. Åke Larsson, den siste som arbetade på Aspviks kvarn, varnar i en intervju för det som kan hända när turbinen rostas sönder där den ligger under asfalt i Aspviksbacken.

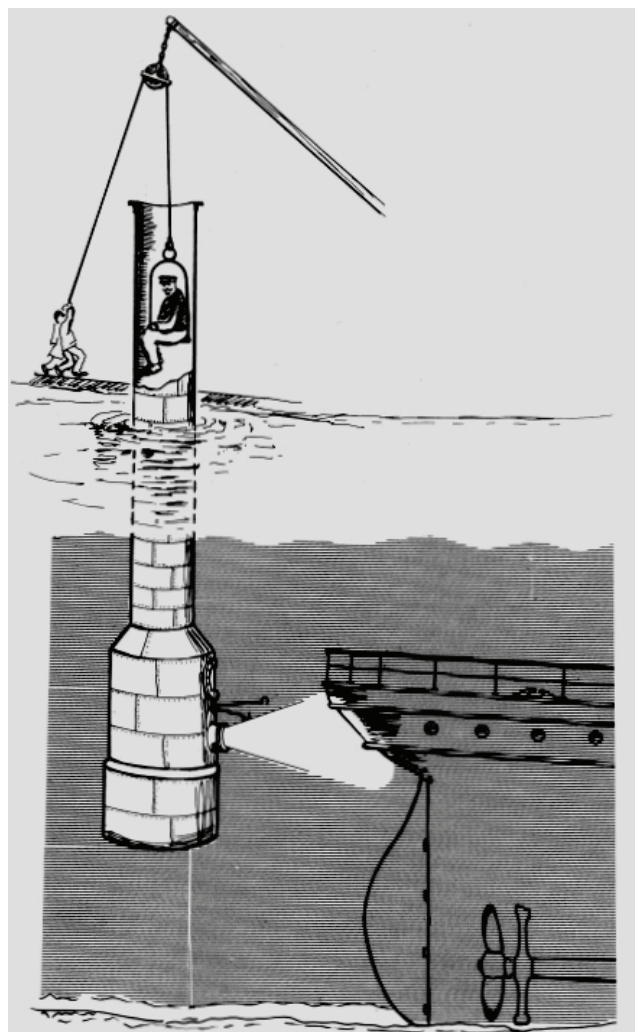
Walleriska tuben

Den kulvert som kom till användning har en märklig historia bakom sig. Vid en intervju med Claes af Ugglas berättade denne att hans far Gösta af Ugglas omkring 1912 hade försett Aspviks kvarn med en turbin. För det ändamålet behövdes en lämplig kulvert som ersättning för den vattenränna som gick tvärs över landsvägen. Han förvärvade en 30 m lång ståltub som hade använts vid bärgandet av det förlista passagerarfartyget Sverige 1897 i Stockholms skärgård. Hur ett rör kunde användas för bärgning av ett fartyg var en gåta för mig tills jag vid ett styrelsesammanträde berättade om bärgningen och Johnny och Conny Ljung hade funnit lösningen i en bok om förlista svenska fartyg. Det var bara halva röret (tuben) som blivit kulvert. Av bilden framgår hur det i nedre änden slutna röret gjorde det möjligt att fästa kättingar i båten för att sedan lyfta upp den med pontoner som man gjorde med regalskeppet *Vasa*. Fartyget öden efter bärgningen fram till dess sista olagliga uppdrag i Medelhavet efter Andra världskriget finns att läsa på hemsidan. Där finner du också redogörelsen för de övriga besöksmålen vid vår exkursion till vattenkraft som energikälla i äldre tider.

Mer om ingenjör Waller finns att läsa på UKF:s hemsida. Du finner ett 3-sidigt kompendium med exkursionens innehåll om du går till 'Lokalhistoria > Forskning' eller skriver ordet Waller i sökrutan på Startsidan www.ukforsk.se

Ur Claes-Göran Wetterholm: Vrak i svenska vatten (1994).

Du kan beställa utskrift av bokens kapitel genom UKF. tel 582 40 515.

Två man kunde arbeta med griptänger innifrån kammaren 60 m under havsytan under normalt lufttryck. Aldrig tidigare har man kunnat bärga ett fartyg på så stort djup, en världssensation. Fartyget Sverige nådde vattenytan strax före Stockholmsutställningen dit det bogserades för att beskådas. Den andra hälften av röret blev skorsten i en fabrik på Söder.

Länk till Norrboda mjöl- och sågkvarnar med bilder och kartor:

<http://www.ukforsk.se/brogard/norrboda.htm>

Rapporter från verksamheten

Vid årsmötet gjorde vi en kort resumé över **vår verksamhet under 20 år**. Siktet har varit inställt på att manifestera det vi sysslat med under åren i form av en utställning med bilder, videofilmer och en minnesskrift. Arbetet med den tryckta dokumentationen av våra projekt som presenterades i förra nyhetsbrevet och nyttillkommande forskningsprojekt har inte gett oss tid att förbereda något jubileumsfirande.

Vi tänker i stället ”fira” vår verksamhet med fortsatt arbete i hembygdsforskningens tjänst med hoppet att i sinom tid kunna få fram en skrift med en historik över verksamheten. I själva verket finns det faktiskt redan flera sådana. Vi har en 20-sidig folder, återgiven på hemsidan och innehållande såväl **genomförda och pågående projekt** som samtliga **publika aktiviteter** år för år. På hemsidan finns dessutom **alla nyhetsbrev** – ett drygt 70-tal – i vilka forskningsinstitutets verksamhet kan följas i detalj. Nyhetsbrev och folder finns också UKF:s pärmar på biblioteken. Ett stort antal **verksamhetsberättelser** finns på hemsidan inklusive den senaste.

Förutom det mycket omfattande arbetet med **Brogårdsarkivet** som jag berättat om på annan plats i nyhetsbrevet har vi nu funnit en metod att relativt bekvämt trycka upp **våra lantmäterikartor** i inbindningsbara A4-häften, men det är ett tidsödande arbete att digitalisera dessa liksom tusentalet antikvariskt värdefulla färgdiabilderna i vårt arkiv. Mitt under arbetet med detta gick vår skanner sönder och måste ersättas. Vi behöver inkomster för verksamheten och den får vi med **begränsad tryckeriverksamhet** åt utomstående.

Digitaliseringen av vårt **ljudarkiv** har kommit igång tack vare samarbete med Håtuna Håbo-Tibble hembygdsförening som har resurser att göra detta med de 50-talet bandintervjuer som gjorts med befolkningen i norra delen av Upplands-Bro.

Alltmer har den kunskap som vi samlat inom hembygdsrörelsen kommit att ge oss **arbetsuppgifter av konsultativ art**. Såväl privatpersoner som organisationer och kommunala myndigheter vill gärna ha upplysningar kring den kunskap vi samlat under ett femtiotal år. För myndigheternas del har det ofta gällt frågor i samband samhällsplaneringen. Det är mycket värdefullt för dagens Upplands-Brobor att kunskap finns bevarad inom

hembygdsrörelsen eftersom lokalpolitiker byts ut och tjänstemännen ofta inte bor i kommunen. Det ligger ju i linje med vår verksamhet att kunna ge sådan upplysning, vilket sker både i muntlig och i skriftlig form. Detta tar naturligtvis tid i anspråk och pågående forskning skjuts på framtiden.

Ett typiskt fall är frågan om en begäran att få anlägga en **vindkraftsanläggning** synlig från den kända fornminnesplatsen Rösaring. UKF har kunnat hänvisa till bevarade kartor och ställningstaganden kring byggandet av den stora kraftledningen genom Upplands-Bro för många år sedan. Vi har deklarerat hur värdefullt man då såg på såväl natur- som kulturmiljön, när man gav stränga restriktioner för dess uppförande. I föreligganden fall ligger den över 150 höga vindsnurran faktiskt innanför de på kartan angivna riktlinjer som anger skyddat område. Vi har skrivit till länsstyrelsen och kommunen om saken och även på plats informerat dess tjänstemän om de kulturella värdena i området.

Ny översiktsplan omfattande bl.a. området väster om Bro station

En annan konsultativ arbetsuppgift vill jag nämna eftersom den visar hur framsynt kommunen var när man gjorde översiktsplanen för den utbyggnad av Bro som just nu verkställs. Inför en ny översiktsplan har man tagit till sig av det beröm som Boverket gav kommunen för den tätortsöversikt som gjordes förra gången med hjälp av bl.a. ett stort antal intervjuer med brobor.

Man har under sommaren anlitat en arkitektstuderande från KTH för att göra en analys av de historiska förhållanden i Bro som bör iakttagas när en ny samhällsstruktur skall skapas. Vi har hjälpt till med allmän hembygds litteratur, äldre kartor och historiska handlingar från den första **stadsplanen 1909 över Härnevi** till den stora redovisningen för tillkomsten av det s.k. Miljonprogrammet i form av dåvarande stadsarkitektens redogörelse: **”Hans Matells Testamente: upprättat i mars 1969 beträffande planläge, m.m. avseende byggnadsnämndens och plankommitténs verksamhet i Upplands-Bro kommun”**. Miljonprogrammen runt om i landet har väl närmast stått som avskräckande exempel för eftervärlden. Vi har bidragit med totalt sex timmars guidning i Bro med omnejd.

Det har varit mycket intressant att få veta vilka antikvariska aspekter som arkitekter nu får lära sig att ta hänsyn till i högskolans Samhällsbyggnadsprogram.

Alla hembygdsföreningarna ses som en resurs, och är remissinstanser när man nu håller på att fastställa kamerala fastighetsnamn och vägnamn.

Linnés anknytning till Kungsängen

Någon kanske frågar sig om Linné vid sina forskningsresor i olika landskap hittat något att säga om Upplands-Bro. I Järfälla har man ju uppmärksammat hans korta visit på krogen Koffsan i närheten av Görvälns vattenverk. Man har även inrättat ett Linné-rum på biblioteket.

Nu finns det ju sjökrogar på ca 5 km mellanrum hela vägen mellan Uppsala och Stockholm och flera av dem på Upplands-Brosidan. Stannade han någon gång till vid någon av dem? I varje fall har Linné sagt att en viss växt bara fanns på ett stället i Sverige och den platsen råkar ligga invid en av dessa krogar.

Men det finns ett Linné-minne till. Troligen känner en del Kungsängenbor till att en av hans döttrar kom att som gift bo på en gård utanför samhället. Det torde i varje fall de som bor på gatan med makens namn vara medvetna om.

Mer avslöjas inte här, det kommer i ett par föredrag i hembygdsgården i Kungsängen under Kultur månaden Oktober.

Jag vill dock berätta att det var Knut Sjöman, en av våra medlemmar, som är orsak till att jag och min hustru Gudrun idag vet mycket mer om Linné än förut. När Knut i våras röjde i sina bokhyllor inför sitt bostadsbyte hittade han några gamla böcker som han gärna gav bort om de kunde vara av intresse. Det var sex band med Linnés korrespondens, omfattande mer än 2000 sidor. De hade givits ut och i förkommande fall översatts till svenska för hundra år sedan i samband med 200-årsminnet av Linnés födelse.

Det vi fann vid studiet av breven var helt andra saker än det vi vanligen förknippar med "blomsterkungen", ett uttryck som för övrigt skapades kring 1907 av utgivaren av breven i den biografi han skrev och som fortfarande räknas som den viktigaste källan till kunskap om Linné.

Människans ursprung – en sällan omnämnd del i Linnés forskning.

Det är inte mer än 30 år sedan förra Linné-jubileet – 200-årsminnet av hans död 1778. Då gavs det ut böcker om Linné, men också en av Linné: nämligen en faksimilutgåva i full storlek av hans banbrytande verk Systema Naturae. När familjen frågade vad jag önskade mig i födelsedagspresent just 1978 nämnde jag Linnés världsberömda bok.

Till min stora förvåning fann jag att Linné redan 1735 vid 28 års ålder placerat människan i samma djurgrupp som de stora aporna. Det hade jag inte hört talas om. Förklaringen var väl att det stod skrivet på latin och latin är det ju inte så många som kan numera. 1978 publicerades emellertid också en studie om Linné av en latinkunnig person. En studie som redan skrivits inför 250-årsjubileet 1957. Där återgavs innehållet i brev som ännu ej blivit översatta från latin. Linné skulle med forskarkollegor utomlands ha diskuterat vad som skulle hända om han offentligt framförde att människan och aporna stod i nära släktskap med varandra.

CAROLI			I. QUADRUPEDIA.		II.		
			<i>Corpus hirsutum. Pedes quatuor. Femine vivipare, lactiferæ.</i>		<i>Corpus</i>		
ANTHROPOLOGIA. Dorsum præterquam in trotto: vel nulli.	Homo.	Nosce te ipsum.					
	Simia.	ANTERIORA: POLYDACTYLA. Digni 5. 5. Posteriora pentadactyla similes.					
	Bradypus.	Digni 3. vel 2. 3.					
FELICIA. Dorsum præterquam in trotto: vel nulli.	Ursus.	Digni 5. 5. Membra 2. Cauda 15. postæne: 1. Caudæ inflexæ, pilosæ exsert. pedibus.	Scandens.				
	Leo.	Digni 5. 5. Membra 2. Ventrælia longæ aculeata.	Scandens.				
	Tigris.	Digni 5. 5. Membra 4. Umbilicæ. longæ aculeata.	Scandens.				
	Felis.	Digni 5. 5. Membra 8. f. 4. ped. 4. abdom. longæ aculeata.	Scandens.				
	Mustela.	Digni 5. 5. Membra multæ 4. utriusque.	Scandens.				
	Didelphis.	Digni 5. 5. Membra 8. intra hirsutam abdominis.					
	Lutra.	Digni 5. 5.					
	Odobenus.	Digni 5. 5. Dentes intermediis superioribus longiss.					
	Phoca.	Digni 5. 5. Membra duæ umbilicæ.					
	Hyæna.	Digni 5. 5. Caudæ longæ hirsutæ. Cauda teretis.					
GLIRES. Dorsum præterquam in trottis.	Canis.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Meles.	Digni 5. 5. Caudæ mediæ dignis igitur longioribus. Corpus figuræ oblongæ: latioris sagittæ.					
	Talpa.	Digni 5. 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Erinaceus.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Vespertilio.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Hystrix.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Sciurus.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					
	Castor.	Digni 5. 5. Membra 10. f. 4. ped. 6. abdom.					

Inför 300-årsminnet har jag på nytt börjat studera dessa förhållanden. En titt i uppslagsböcker ända fram till pappersupplagan av National Encyklopedin visar att inte ett ord nämns om att Linné skulle ha sysslat med frågan om människans härstamning.

En ändring på detta är emellertid förestående. Såväl den akademiska forskarvärlden som de svenska och engelska Linnésällskapen går nu samman om en utgivning av Linnés samtliga brev (som finns i London) och forskningsprogram läggs upp kring den store svensken som under sin livstid var mer känd i den internationella forskarvärlden än i den svenska. Det senare illustreras med önskvärd tydlighet i det faktum att 26 stora lådor med Linnés vetenskapliga kvarlåtenskap kunde gå till försäljning till en privatperson i London, utan att svenska staten ingrep.

På nätet kan man nu läsa att bilden av Linné kommer att breddas och nyanseras. En av punkterna formuleras sålunda: Linné inspirerade Charles Darwin till evolutionsteorin

Linné i nytt ljus

Ytterligare ett intressant faktum i ämnet Linné. För någon månad sedan kom den första översättningen till ett levande språk av 1:a uppl av Systema Naturae. Den ingår i en bok utgiven av ledaren för projektet "Linné i nytt ljus". Boken har samma namn som projektet. Initiativet kommer inte från någon botanisk eller språklig institution utan från en grupp ekonomiforskare under ledning av Per Frankelius. Av såväl detta projekt som andra nystartade framgår att Linné verkligen blir belyst från helt annat håll och framträder i en annan roll än den som "blomsterkungen".

Även om dessa sidor av Linné kommer Gudrun och Börje att berätta i sina föredrag på hembygdsgården i Kungsängen torsdagen 1 november kl 19.30

Har du internetuppkoppling kan du redan nu ta del av synpunkterna här ovan på UKF:s hemsida, där länkar för dig vidare till forskarvärlden.

<http://www.ukforsk.se>

Sy 1300-talskläder.

Sy din egen 1300-talsdräkt. En komplett dräkt består av brokor, hosor, särk, kjortel, surkot och mantel.

Under 10 tisdagskvällar träffas vi och pratat om medeltiden och syr tidsenliga kläder.

Start den 11 september kl.19.00-21.30

Lokal meddelas vid anmälan, som vi vill ha senast den 3 sept.

Studiecirkeln görs i samarbete med UKF och Studieförbundet Vuxenskolan. Kostnad: en viss deltagaravgift + materialkostnad för dräkten.

Anmälan görs till Ulla Zetterberg, tel. nr. 08-582 42386 eller e-post ullazetterberg@home.se

"Historiens vingslag"- en sliten fras. MEN ändå?

Vill du dricka eftermiddagskaffe i där Johan III övernattade vid sina resor i landet och lyssna på historien om Stäket och Stockholms blodbad i den salong som Gustav III besökt?

Boka plats i tid! Lokalen rymmer bara 35 sittplatser.

Almarestäket sönd. 7 okt. kl 14

Tel 582 40 515. Telesvar 582 413 55 100:- på pg 27 58 94-4

Bli medlem i UKF genom insättning av 100:- på pg 27 58 94-4,

Medlemsavgiften är ett viktigt bidrag för fortsatt utgivning av Nyhetsbrevet .

